

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора
МЕЛЬНИК МАР'ЯНИ ІВАНІВНИ
на дисертаційну роботу Мищишин Ольги Львівни
«Формування та розвиток транскордонних кластерів»,
яку представлено на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 – економіка
(галузь знань 05 – соціальні та поведінкові науки)

**1. Актуальність теми дисертації, її зв'язок із науковими
програмами, планами, темами**

Серед шляхів вирішення проблем регіонального розвитку в умовах глобалізації світової економіки вчені-економісти виділяють формування кластерів. При цьому стверджується, що конкурентоспроможність та процес кластеризації нерозривно пов'язані і взаємно обумовлюються. В умовах активізації транскордонного співробітництва транскордонні регіони повною мірою включилися в процеси кластеризації. Транскордонні кластери мають свої особливості, оскільки охоплюють суміжні прикордонні території сусідніх держав та до їх складу входять інституції та фірми, розміщені по обидва боки кордону. Отже, в сучасних умовах підвищення важливості транскордонного співробітництва між Україною та сусідніми країнами саме кластерні моделі можуть стати одним із ефективних інструментів створення внутрішніх конкурентних переваг вітчизняного підприємництва, підвищення ефективності виробництва, створення нових робочих місць та ефективного ринку праці, налагодження комунікаційних зв'язків з метою ведення діалогу між діловими, урядовими та науковими колами, створення сприятливих умов для розвитку інновацій та трансферу технологій, розвитку інфраструктури тощо, і як результат – забезпечення сталого розвитку регіонів і всієї економіки країни на шляху до повного входження у світовий економічний простір. Тому тема дисертаційної роботи Мищишин Ольги Львівни є безперечно актуальною.

Актуальність опонованої дисертаційної роботи підтверджено також і використанням її матеріалів при розробленні наукових тем Національного

університету «Львівська політехніка», а саме: «Обґрунтування інноваційно-інвестиційних стратегій, програм і проектів розвитку господарських структур, галузей та регіонів» (номер державної реєстрації 0118U001536); «Економічна діагностика підприємств, галузей та регіонів у процесі забезпечення їх сталого розвитку» (номер державної реєстрації 0118U001538) та «Формування та використання економічного потенціалу підприємств, галузей, регіону» (номер державної реєстрації 0118U001539), що підтверджено відповідними актами про їх впровадження.

2. Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та результатів дисертаційної роботи

Обґрунтованість представлених у дисертаційній роботі наукових положень, результатів і висновків та їхня достовірність підтверджуються, насамперед, використовуваними автором методами досліджень. Методологічною основою виконаного дослідження стала сукупність загальних, дисциплінарних й міждисциплінарних методів наукового пізнання. Серед методів досліджень, які дали змогу Мищишин О. Л. отримати низку елементів наукової новизни, слід, насамперед, назвати методи: узагальнення (при розробленні теоретичних та прикладних засад формування та розвитку транскордонних кластерів – розділ 1); системного аналізу (при виділенні чинників, які впливають на формування та розвиток транскордонних кластерів – підрозділ 2.1); економіко-математичного моделювання (для розроблення методу обґрунтування доцільності утворення та розвитку транскордонних кластерів – підрозділ 3.1; для удосконалення механізму управління економічним ризиком на засадах утворення та розвитку транскордонних кластерів – підрозділ 3.3); абстрагування (при аналізуванні та оцінюванні чинників формування та розвитку транскордонних кластерів – підрозділ 2.2); оптимізаційний (при розробці моделі взаємовідносин між учасниками транскордонного кластеру на засадах розподілу отриманого економічного ефекту – підрозділ 3.2).

Достовірність сформульованих у дисертаційній роботі положень підтверджена також і використанням здобувачкою ґрунтовної інформаційної бази – законодавчих

та нормативно-правових документів у сфері формування та розвитку транскордонних кластерів, наукових праць вітчизняних та закордонних вчених, матеріалів державної та регіональної статистичної звітності, а також звітності підприємств, інтернет-ресурсів тощо.

3. Структура та зміст основних положень дисертаційної роботи

Структура дисертаційної роботи вибудована логічно та послідовно. Матеріали викладені належним стилем та на високому науковому рівні. Результати та висновки виконаної роботи повністю відповідають її темі, сформульованій меті та поставленим завданням.

У вступі до дисертації Мицишин О. Л. обґрунтувала актуальність виконаного нею дослідження, сформулювала його мету, завдання, предмет та об'єкт, представила методи дослідження, розкрила наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, зазначила особистий внесок у проведене дослідження, подала відомості про апробацію його результатів.

У першому розділі дисертації «Теоретичні та прикладні основи формування та розвитку транскордонних кластерів» (с. 32–81) здобувачка наукового ступеня уточнила сутність, встановила особливості та значущість транскордонних кластерів як форми міжнародного співробітництва (с. 32–46); виділила принципи формування, види та економічні наслідки утворення таких кластерів (с. 47–62); навела характеристику організаційного та інфраструктурного забезпечення процесів формування та розвитку транскордонних кластерних структур (с. 63–79).

У другому розділі «Аналізування та оцінювання чинників і механізмів формування та розвитку транскордонних кластерів» (с. 82–132) Мицишин О. Л. запропонувала класифікацію факторів, які впливають на процеси формування та розвитку транскордонних кластерних структур та провела групування механізмів перебігу цих процесів (с. 82–98); здійснила аналізування та оцінювання чинників утворення та розвитку транскордонних кластерів (с. 99–113); проаналізувала та оцінила вітчизняний та зарубіжний досвід функціонування механізмів формування та розвитку транскордонних кластерів (с. 114–130).

У третьому розділі «Удосконалення процесів формування та розвитку транскордонних кластерів» (с. 133–194) дисертантка запропонувала метод обґрунтування доцільності утворення та розвитку транскордонних кластерів (с. 133–146); розробила модель взаємовідносин між учасниками транскордонного кластеру на засадах розподілу між ними величини економічного ефекту, отриманого завдяки входженню до складу цього кластеру (с. 147–167); запропонувала механізм управління ризиком господарської діяльності у процесі утворення та розвитку транскордонних кластерів (с. 168–177); встановила напрями підвищення компетенцій працівників підприємств у сфері утворення та розвитку транскордонних кластерів (с. 178–192).

У висновках (с. 195–200) дисертантка узагальнила отримані нею результати, а також навела рекомендації щодо практичного застосування окремих з цих результатів.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту становить 178 сторінок. Дисертаційна робота містить 29 таблиць, 17 рисунків, список використаних джерел із 319 найменувань та 2 додатки.

4. Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертаційної роботи

Ознайомлення з результатами наукового дослідження Мищишин О. Л., викладеними у її дисертаційній роботі, дало можливість встановити ключові положення, які характеризують наукову новизну отриманих здобувачкою результатів, а саме:

– вперше розроблено метод, за допомогою якого можна оцінити економічну доцільність та ефективність утворення транскордонного кластеру шляхом застосування критерію отримання кожним його учасником додатної різниці між приростом капіталізованого прибутку та додатковими інвестиційними витратами, які пов'язані із входженням у транскордонний кластер (с. 133–146);

– удосконалено інструментарій для оцінювання організаційно-функціональних

механізмів формування та розвитку транскордонних кластерів, який, порівняно із існуючим, містить матриці аналізування наслідків утворення та розвитку транскордонного кластеру (с. 126–128);

– удосконалено модель, яка описує взаємовідносини між покупцем та продавцем продукції, які є учасниками транскордонного кластеру, яка, на відміну від існуючих моделей, передбачає розподіл між учасниками кластеру величини економічного ефекту, який отримано завдяки входженню до складу даного кластеру (с. 147–167);

– удосконалено механізм управління економічним ризиком на основі утворення та розвитку транскордонних кластерів, який, на противагу існуючим, ґрунтується на прогнозуванні зміни норми прибутковості інвестицій з урахуванням чинника ризику у випадку входження певного підприємства до складу транскордонного кластера (с. 168–177);

– отримало подальший розвиток поняття транскордонного кластеру шляхом ототожнення його з моделлю кластерної організації, яка базується на локалізації взаємопов'язаних підприємств та інституцій на транскордонній території, дозволяє реалізувати якнайкращий взаємозв'язок виробництва, науково-технологічного потенціалу, маркетингу, попиту споживачів та визначає спрямованість і темпи інновацій з метою підвищення конкурентоспроможності кінцевої продукції та ефективності виробництва в цілому, а також класифікація транскордонних кластерів (с. 32–46);

– отримали подальший розвиток підходи до групування чинників формування та розвитку транскордонних кластерів, а також побудовано ієрархію чинників, які впливають на величину економічного ефекту від входження певного підприємства до складу транскордонного кластеру (с. 82–113).

Перелічені результати характеризуються високим рівнем наукової новизни, що свідчить про здатність дисертантки до проведення плідних наукових досліджень та про її належну ерудованість у всьому колі питань проведеного дослідження.

5. Теоретична та практична цінність положень, результатів та висновків дисертаційної роботи

Теоретична цінність результатів дисертаційної роботи Мищишин О. Л. полягає у тому, що вони надають можливість підвищити глибину розуміння складних закономірностей, які лежать в основі механізму формування та розвитку транскордонних кластерів, на підставі розроблених здобувачкою методологічних підходів до такого формування та розвитку.

Практичне значення результатів виконаної роботи полягає у наданні менеджерам підприємств та фахівцям органів державної та регіональної влади обґрунтованих рекомендацій щодо: аналізування та оцінювання чинників формування та розвитку транскордонних кластерів; визначення доцільності утворення та розвитку транскордонних кластерів; вдосконалення взаємовідносин між учасниками транскордонного кластеру на засадах розподілу отриманого економічного ефекту; управління ризиком господарської діяльності та підвищення компетенцій працівників підприємств транскордонних кластерів.

Практична значущість отриманих Мищишин О. Л. наукових результатів підтверджується, зокрема, використанням окремих з них у практиці роботи діючих підприємств ТзОВ «Завод Електронпобутприлад» (акт про впровадження від 05.11.2020 р.), ПП «Галенерго» (довідка № 329 від 08.12.2020 р.), ТзОВ «Пам'ять» (довідка № 25-03/3 від 10.12.2020 р.), ПП «Автотехнобудсервіс» (довідка № 31/2-16 від 11.12.2019 р.), ТзОВ «ВАМИР-ГАЛ» (довідка № 1102-02 від 03.12.2019 р.), ТзОВ «Моршинська Дубрава» (довідка № 10-01-02 від 14.10.2019 р.), ТзОВ фірма «Селена» (довідка № 1604/1 від 16.04.2019 р.), ПП «Арігал» (довідка № 117/1-02 від 21.03.2018 р.) та у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» під час викладання дисциплін «Соціально-економічна політика ресурсозбереження», «Соціально-економічний розвиток регіону» (для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка») та «Управління потенціалом підприємства» (для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» спеціалізацією 051.1 «Економіка підприємства») (акт про впровадження від 05.11.2020 р.).

6. Повнота викладу положень, висновків та рекомендацій дисертації в опублікованих наукових працях

За результатами виконаних Мицишин О. Л. досліджень опубліковано 31 наукову працю, серед яких 3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у періодичному виданні іншої держави, яке включене до міжнародних наукометричних баз, 27 тез доповідей на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях (у тому числі 4 – у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз).

В опублікованих дисертанткою наукових працях у повному обсязі висвітлено головні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи. Результати проведених досліджень отримали апробацію на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях та наукових семінарах кафедри економіки підприємства та інвестицій Національного університету «Львівська політехніка». Кількість друкованих робіт за темою дисертації та їх обсяг відповідають вимогам щодо публікації основного змісту дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

7. Відповідність теми дисертації профілю спеціальності

Тема дисертаційної роботи, її зміст, об'єкт та предмет виконаного дослідження відповідають спеціальності 051 – економіка галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки.

8. Зауваження до дисертаційної роботи та дискусійні положення

Позитивно оцінюючи отримані Мицишин О. Л. результати виконаного нею дослідження, підкреслюючи їх наукову та практичну цінність, водночас слід вказати на такі недоліки та зауваження дискусійного характеру:

1. В роботі автором запропонована широка класифікація кластерних структур за різними ознаками (с. 52-54), проте більшої деталізації потребувало б визначення специфіки та видів транскордонних кластерів з огляду на різне інституційно-правове забезпечення їх функціонування по різні боки кордону,

особливості зовнішньоекономічної діяльності (обмеження, квоти, тарифи...).

2. У підрозділі 2.1 автор групує чинники, які впливають на процеси формування та розвитку транскордонних кластерних структур (рис. 2.1 на с. 85), та механізми такого формування та розвитку (табл. 2.1 на с. 93-94). Слід було б встановити зв'язок між цими чинниками та механізмами, що дало б змогу виявити, які саме чинники обумовлюють той чи інший механізм формування та розвитку транскордонних кластерів.

3. Аналізуючи вітчизняний та зарубіжний досвід функціонування механізмів формування та розвитку транскордонних кластерів (підрозділ 2.3), доцільно було б більш детально вивчити Європейський досвід розвитку транскордонних кластерів в частині інструментів фінансової та організаційно-інституційної підтримки.

4. У підрозділі 3.1. «Метод обґрунтуванні доцільності утворення та розвитку транскордонних кластерів» (ст.133-146) оцінка доцільності утворення та розвитку транскордонних кластерів зводиться лише до розрахунку економічного ефекту від входження певного підприємства до складу транскордонного кластеру. Водночас учасниками кластеру можуть бути і освітні та наукові установи, агентства по стандартизації, торговельні об'єднання, органи місцевого самоврядування...).

5. Потребує методичного розширення підхід автора щодо оцінки доцільності входження підприємств до складу транскордонного кластеру, який базується лише на одному критерії (зростання величини надприбутку чотирьох досліджуваних підприємств – С.165-167), при цьому не враховується економічна доцільність для інших учасників потенційного транскордонного кластера, взаємодія та співробітництво яких забезпечуватимуть синергетичний ефект, отримання якого і є основним результатом діяльності кластерів.

6. Представлені на рис. 3.4 на с. 146 критерії стійкості транскордонного кластеру не достатньо розписані і є дещо статичними відносно можливих змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі транскордонного кластеру.

Однак, перелічені зауваження не зменшують наукової та практичної цінності виконаного дослідження.

9. Загальна оцінка дисертації, її відповідності існуючим

ВИМОГАМ ТА ВИСНОВКИ

Дисертація Мищишин О.Л. на тему «Формування та розвиток транскордонних кластерів» виконана на високому науково-теоретичному рівні, а одержані автором в процесі дослідження результати характеризуються науковою новизною та мають теоретичну і практичну цінність. У роботі теоретично узагальнено і вирішено науково-практичне завдання, що полягає в розробленні теоретичних положень та обґрунтуванні методико-прикладних рекомендацій щодо формування та розвитку транскордонних кластерів.

Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою та відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, які висувуються до робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії, зокрема, «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167.

Усе вищевикладене дає можливість зробити висновок про те, що автор дисертаційної роботи Мищишин Ольга Львівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 - економіка (галузь знань 05 - соціальні та поведінкові науки).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу просторового розвитку
Державної установи
«Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України»

М.І. Мельник

Підписд.е.н., проф. Мельник М.І.
засвідчую: Вчений секретар
ДУ «Інституту регіональних досліджень
імені М.І. Долішнього НАН України»
к.ф.-м.н.

В.В. Демченко